

บทที่ 7

นโยบายและการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ยุคประธานเหมา (ค.ศ. 1949-1976) : ช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจห้าปีฉบับแรก

ในการศึกษา นโยบายและการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจของจีนคอมมิวนิสต์นับแต่ยึดอำนาจการปกครองได้ในปี 1949 นั้น จะแยกพิจารณาออกเป็น 2 ช่วง คือในช่วงแรกศึกษานโยบายและการวางแผนพัฒนาในยุคของประธานเหมา ตั้งแต่ปี 1949—1976 และในช่วงหลังจะเป็นการศึกษาภายหลังสิ้นสุดยุคประธานเหมา คือตั้งแต่ปี 1976 จนถึงยุคปัจจุบัน ซึ่งจะกล่าวถึงในบทต่อไป

1. การแบ่งช่วงการพัฒนาเศรษฐกิจ

เราอาจแบ่งการพัฒนาเศรษฐกิจของจีน จากปี 1949—1976 ออกได้เป็นระยะดังต่อไปนี้
คือ

1. ระยะฟื้นฟูบูรณะประเทศ (Recovery and Rehabilitation, 1949—1952)
2. ระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจห้าปีฉบับแรก (First Five-Year Plan, 1953—1957)
3. ระยะก้าวกระโดดไปข้างหน้าครั้งใหญ่ (The Great Leap Forward, 1958—1960)
4. ระยะวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ (Great Crisis, 1960—1962)
5. ระยะฟื้นตัวและการปรับปรุงเศรษฐกิจ (Recovery from Crisis, 1962—1965)
6. ระยะปฏิวัติทางวัฒนธรรมครั้งใหญ่ (Great Proletarian Cultural Revolution, 1966—1969)

7. ระยะการฟื้นตัวจากการปฏิวัติวัฒนธรรม (Recovery from the Cultural Revolution, 1970)

8. ระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจห้าปีฉบับที่ 4 (Fourth Five-Year Plan, 1971—1975)

9. ระยะหลังยุคประธานเหมา : แผนพัฒนาเศรษฐกิจ 10 ปี ฉบับที่ 5 (1976—1980) และฉบับที่ 6 (1981—1985) จะกล่าวถึงในบทที่ 10

สำหรับช่วงระยะที่ 1 คือ ระยะฟื้นฟูบูรณะประเทศ (1949—1952) รายละเอียดได้กล่าวแล้วในบทที่ 3 ในบทที่ 7 นี้จะพิจารณาช่วงระยะที่ 2 คือช่วงแผนห้าปีฉบับแรก (1953—1957) ส่วนช่วงระยะที่ 3—8 คือช่วงแผนห้าปีฉบับที่ 2—4 จะพิจารณาในบทที่ 8 ต่อไป

2. ทางเลือกสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจ

ภายหลังจากที่รัฐบาลคอมมิวนิสต์บรรลุความสำเร็จของการฟื้นฟูบูรณะประเทศในปี 1952 แล้ว เป้าหมายสำคัญลำดับต่อมาคือ ความจำเป็นทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว แต่ทางเลือกไปสู่การพัฒนานั้นมีหลายทาง ซึ่งเงินจะต้องเลือกแนวทางที่เป็นไปได้มากที่สุด ดังนั้นก่อนที่จะพิจารณาถึงแนวทางการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจของจีน เราก็คควรพิจารณาการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจโดยทั่ว ๆ ไปเสียก่อน เนื่องจากกลยุทธ์ในการพัฒนาเศรษฐกิจปกติมีหลายรูปแบบเพื่อความสะดวกจะพิจารณาใน 3 รูปแบบ [Chen and Galenson, 1969, pp. 33 – 38.] คือ

- (1) ตัวแบบของโซเวียต (The Soviet model)
- (2) ตัวแบบของอินเดีย (The Indian model) และ
- (3) ตัวแบบผสม (The balanced growth model)

2.1 ตัวแบบของโซเวียต : คือนโยบายเศรษฐกิจที่สหภาพโซเวียตนำมาใช้ในปี 1928 ก่อนจะมีการนำเอาแผนห้าปีฉบับแรกมาใช้ในปี 1928 ได้มีการถกเถียงกันอย่างรุนแรงภายในพรรคคอมมิวนิสต์รัสเซียเกี่ยวกับขอบเขตที่เหมาะสมของนโยบาย บางกระแสได้เน้นความจำเป็นของประสิทธิภาพในการผลิตการเกษตรแต่ก็มีไม่มากนัก การถกเถียงที่แท้จริงเกิดขึ้นระหว่างบุคคล 2 กลุ่ม คือ (1) นำโดย Nikolai Bukharin ผู้ซึ่งเสนอให้พัฒนาการเกษตรและอุตสาหกรรมควบคู่กันไป และ (2) ฝ่ายซ้ายนำโดย Evgenii Preobrazhenski ผู้ซึ่งเสนอให้เน้นความสำคัญสูงสุดแก่อุตสาหกรรมหนัก โดยให้สาขาการเกษตรเป็นผู้รับภาระจัดหาการสะสมทุนให้ แต่ไม่มีการลงทุนมากนักในสาขาการเกษตร ปรากฏว่าสตาลินได้เลือกใช้วิธีของพวกฝ่ายซ้ายและใช้วิธีการรวมนาทางการเกษตรเพื่อเอื้ออำนวยในการเก็บรวบรวมผลผลิตการเกษตรจากพวกชาวนาที่

คือแพ่ง ลักษณะสำคัญของตัวแบบการพัฒนาของโซเวียตคือ การลงทุนคงที่ ณ ระดับ 20–25% ของผลิตภัณฑ์รวมประชาชาติหรือ GNP เป็นเวลาหลายปี ซึ่งนับว่าเป็นอัตราที่สูงมากสำหรับโซเวียตเมื่อเทียบกับประเทศอื่น ๆ ที่มีระดับการพัฒนาเท่ากัน และยิ่งกว่านั้นการลงทุนส่วนใหญ่มุ่งไปยังอุตสาหกรรมหนัก เช่น อุตสาหกรรมถ่านหิน เหล็กกล้า เครื่องโลหะและเครื่องจักรต่าง ๆ การมุ่งใช้ทรัพยากรไปเพื่อการพัฒนาอุตสาหกรรมอย่างรวดเร็วเช่นนี้ ก่อให้เกิดผลเสียต่อผู้บริโภค รวมทั้งการเกษตร ที่ถูกปล่อยทิ้งให้ล้มหลังหรือมีฉะนั้นก็ต้องช่วยตัวเองอย่างหนัก (มีการประมาณว่าระดับค่าจ้างที่แท้จริงของชาวเมืองได้ลดลงประมาณ 25% ในช่วง 1928–1940 [Chapman, 1962, p. 166.]

2.2 ตัวแบบของอินเดีย : เน้นการผสมผสานการพัฒนาอุตสาหกรรมอย่างรวดเร็วพร้อม ๆ กันไปกับการขยายตัวและการปรับปรุงให้ดีขึ้นในสาขาการเกษตร แต่ถือว่าสาขาการเกษตรมีความสำคัญเป็นอันดับแรก ดังนั้นสัดส่วนของการลงทุนทั้งหมดประมาณ 20% จึงถูกจัดสรรให้แก่การเกษตร และจำนวนหนึ่งถูกใช้ไปในการลงทุนด้านการขนส่ง การคมนาคม และอุตสาหกรรมขนาดเล็ก อย่างไรก็ตาม อุตสาหกรรมหนักก็ไม่ได้ถูกละเลยแต่ไม่ได้เน้นความสำคัญสูงสุดเพียงอันดับเดียวเช่นในตัวแบบของโซเวียต

2.3 ตัวแบบผสม : เป็นแนวทางการพัฒนาที่ครอบคลุมขอบเขตที่กว้างขวางของประสบการณ์และการขยายตัวของทุกสาขาเศรษฐกิจรวมทั้งการเกษตร การลงทุนส่วนใดควรจะทำก่อนส่วนใดควรจะทำทีหลัง จะพิจารณาจากความสัมพันธ์ของจำนวนผลผลิตสูงสุดกับราคาคาดตลาดเป็นเกณฑ์ไม่มีการให้ความสำคัญเป็นพิเศษใด ๆ แก่อุตสาหกรรมหนัก เช่นถ้าพิจารณาเปรียบเทียบต้นทุนการผลิตของแรงงานและทุนรวมทั้งความเป็นไปได้ของการนำเข้าและส่งออกแล้วปรากฏว่าอุตสาหกรรมสิ่งทอได้กำไรดีกว่าอุตสาหกรรมเหล็กกล้า การลงทุนขยายตัวก็มุ่งไปยังอุตสาหกรรมสิ่งทอไม่ใช่อุตสาหกรรมเหล็กกล้า กลยุทธ์การตัดสินใจนี้ไม่จำเป็นต้องตรงกับการวางแผนส่วนกลางที่วางไว้ หากแต่ขึ้นอยู่กับราคาคาดตลาดที่จะเป็นตัวกำหนดว่าจะได้กำไรหรือไม่ หลายประเทศได้ใช้นโยบายที่มีลักษณะดังกล่าวนี้

ในการที่จะเลือกใช้กลยุทธ์การพัฒนาตัวแบบใดนั้น นักวางแผนชาวจีนจำเป็นต้องคำนึงถึงแบบแผนของทรัพยากรที่ดิน แรงงาน และทุนที่มีอยู่ ซึ่งปรากฏว่าทรัพยากรของจีนนั้นแตกต่างไปจากของอินเดียและโซเวียต ความแตกต่างเหล่านี้บางประการดูได้จากตารางต่อไปนี้.

ตาราง 1 : เปรียบเทียบทรัพยากรการพัฒนาของจีน อินเดีย และโซเวียต เมื่อเริ่มแผนห้าปี ฉบับแรก

	จีน ปี 1952	อินเดีย ปี 1951	โซเวียต ปี 1928
ประชากร (ล้านคน)	567	357	150
พื้นที่เพาะปลูกเฉลี่ยต่อประชากรในชนบท 1 คน (เอเคอร์)	0.7	1.1	2.3
ผลผลิตธัญพืชเฉลี่ยต่อหัว (กิโลกรัม)	272	281	566
ทางรถไฟ (กม. ต่อ 1 ล้านคน)	43	160	513
กำลังผลิตกระแสไฟฟ้า (ล้านกิโลวัตต์)	2.0	3.0	1.9
ผลผลิตอุตสาหกรรม :			
ถ่านหิน (ล้านเมตริกตัน)	63.5	34.3	35.5
เหล็กกล้า (ล้านเมตริกตัน)	1.3	1.1	4.3
ซีเมนต์ (ล้านเมตริกตัน)	2.9	3.2	1.8
ผ้าฝ้าย (ล้านเมตร)	4,158	4,221	2,678

ที่มา : Chen and Galenson, 1969, p. 35.

จากตารางจะเห็นได้ว่าจีนด้อยกว่าโซเวียตอย่างมาก สหภาพโซเวียตมีพื้นที่เพาะปลูกมากกว่าจีนและผลผลิตธัญพืชก็มากเป็น 2 เท่าของจีน ข่ายงานการขนส่งของโซเวียตได้รับการพัฒนาดีกว่า อาจกล่าวได้ว่าในปี 1928 ซึ่งถือว่าโซเวียตยังไม่ได้เป็นประเทศที่ก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ แต่ก็ยังเจริญกว่าจีนในปี 1952 นอกจากนี้ระดับการศึกษาและการฝึกอบรมด้านเทคนิคซึ่งเป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนานั้น โซเวียตก็ก้าวหน้ากว่าจีนมาก

สำหรับความแตกต่างระหว่างจีนและอินเดียในระยะแรกเริ่มนั้นเห็นไม่ชัด ที่ดินและผลผลิตธัญพืชต่อหัวของทั้ง 2 ประเทศใกล้เคียงกันมาก แต่จีนรวมทั้งอินเดียต้องเผชิญกับความยุ่งยากอย่างใหญ่หลวงกว่าโซเวียตในการเอาชนะความล่าช้าหลังที่เป็นอยู่

พวกเขาขวนขวายบริโภคอาหารเพียงพอประทังชีพ และอาหารที่เหลืออยู่เพียงส่วนน้อยก็ต้องส่งไปเลี้ยงคนงานในวิสาหกิจอุตสาหกรรม ในขณะที่รัฐบาลโซเวียตได้ซื้อธัญพืชจากชาวนาจำนวน 9 ล้านตันในปี 1928 และรัฐบาลจีนได้ซื้อ 10 ล้านตันในปี 1952 ปรากฏว่าชาวนาในโซเวียตยังมีอาหารสำหรับบริโภคเองเฉลี่ยต่อหัวมากกว่าเป็น 2 เท่าของจีน ยิ่งกว่านั้น รัฐบาลจีนยังต้องเลี้ยงดูประชากรชาวเมืองที่มากกว่าโซเวียตถึง 2 เท่าครึ่งด้วยผลผลิตที่ซื้อมา ความ

แตกต่างที่สำคัญซึ่งมีผลโดยตรงต่อการพัฒนาในระยะเริ่มแรกของ 2 ประเทศนี้ก็คือ ในขณะที่ สตาลินสามารถดึงเอาส่วนเกินที่สาขาการเกษตรเก็บออมไว้ได้มาใช้พัฒนาโครงการอุตสาหกรรม ได้อย่างสม่ำเสมอ นั้น ปรากฏว่าจีนยังคงต้องยุ่งอยู่กับการแก้ปัญหาการขาดแคลนอุปทานอาหาร

ในการตัดสินใจกำหนดนโยบายการพัฒนา ผลโดยสรุปก็คือ จีนได้ตัดสินใจใช้รูปแบบของ โซเวียต ด้วยเหตุผลสำคัญ 2 ประการ คือ [วันวิรัช มิ่งมณีนาคิน, 2525, หน้า 14.]

(1) **ปัญหาประชากร** การที่จีนจะเลือกใช้แผนพัฒนาในลักษณะใดนั้น ย่อมได้รับอิทธิพลอย่างใหญ่หลวงจากสถานการณ์ซึ่งมีต้นตอมาจากปัญหาประชากร จากสำมะโน ประชากรปี 1953 ปรากฏว่าจีนมีประชากรจำนวน 582 ล้านคน ทำให้นักวางแผนคิดว่าการพัฒนา แบบเน้นการเกษตรคงจะให้ผลช้า ไม่ทันกับจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นในอนาคต ดังนั้นจีนจึง ตัดสินใจเลือกการพัฒนาอุตสาหกรรมก่อนซึ่งเห็นผลเร็วกว่า

(2) หลังสงครามเกาหลี ซึ่งเริ่มในเดือนมิถุนายน 1950 ทำให้ **จีนถูกตัดขาดจากโลก ภายนอก** จีนหมดหวังที่จะมีความสัมพันธ์กับประเทศตะวันตกซึ่งเท่ากับว่าจีนได้ถูกตัดขาด จากโลกภายนอกที่พอจะสามารถให้ความช่วยเหลือทางการเงินหรือความรู้ต่าง ๆ ได้ และประเทศ เดียวที่เหลืออยู่ซึ่งจีนพึ่งพาอาศัยได้ก็คือสหภาพโซเวียต

3. ความช่วยเหลือของสหภาพโซเวียต

ความช่วยเหลือของโซเวียตนับว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาของจีน ระหว่างช่วง ของการฟื้นฟูบูรณะประเทศและแผนห้าปีฉบับแรกในทศวรรษ 1950 ที่เป็นเช่นนี้ก็เนื่องจาก ความจริงที่ว่า การจัดตั้งฐานอุตสาหกรรมหนักในแมนจูเรียและการก่อสร้างโครงการ 156 โครงการไม่อาจเป็นจริงได้ ถ้าปราศจากความช่วยเหลือของโซเวียต อย่างไรก็ตาม ความช่วยเหลือนี้ไม่ได้อยู่ในรูปของการให้ความช่วยเหลือแบบให้เปล่า (free grants-in-aid) แต่อยู่ในรูป ของเงินกู้ (loans) อัตรดอกเบี้ยต่ำ หรือในรูปของการส่งออกสินค้าอุตสาหกรรมของโซเวียต ซึ่งถูกชำระคืนส่วนใหญ่โดยสินค้าเกษตรและแร่ธาตุของจีน นอกจากนี้จีนยังได้ประโยชน์จาก คำแนะนำและการช่วยเหลือของโซเวียตในการเตรียมแผนพัฒนาอุตสาหกรรมของจีน รวมทั้งที่ ปรึกษาและช่างเทคนิคชาวโซเวียตอีกเป็นจำนวนมากได้มีส่วนสำคัญในการจัดการแผนดังกล่าว ด้วย

3.1 ความช่วยเหลือด้านการเงิน

รากฐานเริ่มต้นสำหรับความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างจีน—โซเวียต ได้ถูกกำหนด ขึ้นในข้อตกลงทางเศรษฐกิจ ซึ่งได้ลงนามในเวลาเดียวกันกับการทำสัญญาเป็นพันธมิตรและ

การช่วยเหลือร่วมกัน (Treaty of Friendship, Alliance and Mutual Assistance) ในวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 1950 ในเงื่อนไขของสนธิสัญญานี้ โซเวียตได้ให้เงินกู้แก่จีนเป็นจำนวน 300 ล้านดอลลาร์ อัตราดอกเบี้ย 1% ต่อปี ตลอดช่วง 5 ปี สำหรับการซื้อวัตถุดิบและเครื่องมือจากโซเวียต เงินกู้นี้ถือว่าน้อยสำหรับความต้องการของจีนและการแลกเปลี่ยนต่อรองค่อนข้างหนัก [Hughes and Luard, 1975, p. 79.] เงินกู้นี้จะจ่ายให้ปีละ 60 ล้านดอลลาร์ เป็นการช่วยเหลือทางเศรษฐกิจ โดยจีนต้องจ่ายเงินในรูปของการส่งวัตถุดิบเป็นสินค้าออก และเงินกู้นี้จะต้องจ่ายเงินในเวลา 10 ปี จาก 1954—1963 [M.C. Shanta Murthy, 1981, p. 78.] ดังนั้นรูปแบบการค้าต่างประเทศของจีนก่อนสงครามได้เปลี่ยนไปตรงข้าม คือหันไปค้ากับกลุ่มโซเวียตแทนตะวันตกและญี่ปุ่น

การฟื้นตัวใหม่ของจีนในช่วง 1949—1952 เกิดขึ้นได้ด้วยความช่วยเหลือของโซเวียต ส่วนใหญ่ในรูปของการค้า (บนฐานของเงินสดโดยตรงหรือการแลกของ) ซึ่งมีจำนวน 2,256 ล้านดอลลาร์ ในจำนวนนี้ประกอบด้วยการส่งออกมีมูลค่า 936 ล้านดอลลาร์จากจีนไปยังโซเวียต และ 1,320 ล้านดอลลาร์ของการส่งออกของโซเวียตไปยังจีน ช่องว่างมูลค่า 484 ล้านดอลลาร์ ถูกชดเชยโดยเงินกู้ 300 ล้านดอลลาร์ เงินกู้เพื่อการค้าและสินเชื่อระยะสั้นที่ปรับตัวได้ราว 2% [M.C. Shanta Murthy, 1981, pp. 78 – 79.]

นอกจากนี้โซเวียตยังได้ให้เงินกู้ครั้งที่ 2 ในปี 1954 เป็นจำนวน 26 ล้านดอลลาร์ต่อปี เป็นเวลา 6 ปี แม้ว่าในขณะนั้นเงินจำนวนนี้แทบไม่พอชำระหนี้ที่กู้จากโซเวียตมาในครั้งแรก จีนได้รับความช่วยเหลือที่สำคัญทางเทคโนโลยีอาวุธยุทธภัณฑ์และอุปกรณ์ทุนก็จริง แต่ก็ต้องตกเป็นลูกหนี้ไปด้วย [แฟร์แบงค์และคณะ, 2521 หน้า 1107]

3.2 ความช่วยเหลือด้านความรู้และบุคลากร

นอกจากความช่วยเหลือด้านการเงินแล้ว สตาลินยังได้ให้ความช่วยเหลือด้านการทหาร และสัญญาที่จะจัดหาผู้เชี่ยวชาญเพื่อช่วยเหลือในการพัฒนาอุตสาหกรรมและสร้างกองทัพให้ทันสมัย เชื่อได้ว่าระหว่าง 1950—1952 โซเวียตได้ให้เครื่องมือทางการทหารแก่จีน และได้ฝึกอบรมเจ้าหน้าที่จีนจำนวนมากในกองทัพ กล่าวได้ว่าเมื่อถึงปี 1952 โซเวียตได้ให้เครื่องบินที่โซเวียตผลิตเอง 2,500 เครื่อง (มีไม่กี่เครื่องที่เป็นแบบล่าสุด) แก่จีน ความช่วยเหลือทางการทหารทั้งหมดของโซเวียตแก่จีนมีมูลค่าราว ๆ เกือบ 1 พันล้านเหรียญ [M.C. Shanta Murthy, 1981, p. 78.] นอกจากนี้สหภาพโซเวียตได้จัดส่งนักวิทยาศาสตร์ ช่างเทคนิค และที่ปรึกษาการทหารจำนวนมากไปยังจีน คือจำนวนละ 1,000—25,000 คน ในกองทัพอากาศและกองทัพเรือของจีน 5,000—10,000 คนในกองทัพบกในปี 1953 และประมาณ 400,000 คนในวิสาหกิจอุตสาหกรรมและโรงงานต่าง ๆ เมื่อถึงเดือนกุมภาพันธ์ 1954 นอกจากนี้สำนักงานสถิติของรัฐ

ได้ถูกจัดตั้งขึ้นในปี 1952 ก็ด้วยความช่วยเหลือของโซเวียต และรัสเซียได้ให้การช่วยเหลือทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแก่จีน ซึ่งปรากฏหลักฐานว่า

(1) ระหว่างปี 1950—1952 นักศึกษาจีน 370 คน เข้าศึกษาในสถาบันการศึกษาชั้นสูงในโซเวียต

(2) หนังสือและวารสารประมาณ 10,000 ฉบับ เกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ต่าง ๆ ได้ถูกส่งให้แก่คณะผู้แทนทางวิทยาศาสตร์และห้องสมุดของจีน

(3) นักวิทยาศาสตร์รัสเซียจำนวน 50 คน ได้ถูกส่งไปยังปักกิ่งและเมืองอื่น ๆ ในจีน

(4) นักศึกษาประมาณ 15,000 คน ได้ถูกส่งไปยังประเทศสังคมนิยม ส่วนใหญ่คือสหภาพโซเวียตเพื่อการฝึกอบรมในด้านเทคโนโลยี

นอกจากนี้เมื่อครูสเชฟและบุลกันินได้ไปเยือนปักกิ่งในปี 1954 เขาได้ตกลงที่จะให้ความช่วยเหลือในการสร้างวิสาหกิจการผลิต 156 แห่ง [Immanuel C.Y. Hsu, 1970, p. 758.] ต่อมาในปี 1956 เพิ่มเป็น 211 โครงการ และได้เพิ่มขึ้น 125 โครงการในช่วง 1958—1959

3.3 ความช่วยเหลือในการก่อสร้างอุตสาหกรรม

3.3.1 ในปี 1953 : เมื่อเริ่มลงมือดำเนินโครงการห้าปี ก็ได้มีการจัดการเพื่อให้ได้มาซึ่งความช่วยเหลือจากโซเวียตมากขึ้น ข้อตกลงเดือนมีนาคม โซเวียตให้ความช่วยเหลือในการก่อสร้างหรือขยายโรงงานพลังงานไฟฟ้าในจีน และในการอุปทานเครื่องมือสำหรับการเกษตร การทำเหมือง การสร้างเครื่องจักร อุตสาหกรรมการถลุงแร่ เคมีภัณฑ์และพลังงาน และสำหรับการขนส่ง โดยจีนจำต้องตอบแทนด้วยการส่งออกสินค้าเกษตรและโลหะที่มีใช้เหล็กในเดือนกันยายนจากผลของการเจรจาได้ข้อตกลงใหม่คือ โซเวียตให้ความช่วยเหลือในการก่อสร้างหรือการสร้างใหม่โรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ 141 แห่งในช่วง 1953—1959 ข้อตกลงนี้แสดงถึงความพยายามอย่างหนักของโซเวียตในการช่วยเหลือจีนเมื่อลงมือดำเนินโครงการห้าปีฉบับแรก ในบรรดา 141 โรงงานนั้น 91 โรงงานเป็นโรงงานที่สร้างขึ้นใหม่ (new factories) ที่เหลือเป็นโรงงานที่ซ่อมแซมหรือใช้นวัตกรรมใหม่ (reconstructed or renovated plants) สหภาพโซเวียตได้จัดการช่วยเหลือในการประชุมและการวางแผนโรงงาน ในการจัดหาเครื่องมือใหม่ ๆ ให้ ในการอุปทานช่างเทคนิค และในการฝึกอบรมช่างเทคนิคชาวจีนในวิธีการแบบโซเวียต [Hughes and Luard, 1975, pp. 79—80.]

วิสาหกิจทั้ง 141 แห่งนี้ ประกอบด้วยกลุ่มโรงงานเหล็กและเหล็กกล้าที่ทันสมัย โรงงานถลุงโลหะที่มีใช้เหล็ก เหมืองถ่านหิน โรงกลั่นน้ำมัน สถานีพลังงาน โรงงานเคมีภัณฑ์ และโรงงานอื่น ๆ อีกจำนวนมาก โรงงานเหล่านี้ได้เป็นวิสาหกิจหลักของเศรษฐกิจจีนในอนาคต และทำให้จีนสามารถทำการผลิตพวกลูกยานพาหนะ รถจักร รถแทรกเตอร์ และเครื่องบิน วิสาหกิจส่วนใหญ่คาดว่าจะสร้างเสร็จเมื่อถึงปี 1959 แต่มีบางกิจการคงจะใช้เวลาถึง 10 ปีจึงจะแล้วเสร็จ ในความเป็นจริงมี 17 วิสาหกิจที่ได้ถูกสร้างทั้งหมดหรือบางส่วนในช่วงปี 1953 และเปิดดำเนินการได้ในปี 1954 เมื่อสิ้นสุดโครงการห้าปีฉบับแรกกล่าวได้ว่า 57 แห่งที่สำเร็จสมบูรณ์ [Hughes and Luard, 1975, p. 80.]

3.3.2 ในปี 1954 : ในเดือนตุลาคม 1954 ได้มีการประกาศความคืบหน้าของความช่วยเหลือจากโซเวียต ข้อตกลงใหม่ได้ให้เงินกู้จำนวน 520 ล้านดอลลาร์ (ประมาณ 45 ล้านปอนด์ ตามอัตราแลกเปลี่ยนทางการ แม้ว่าในจำนวนที่เป็นจริงน้อยกว่า) และการเพิ่มการส่งออกเครื่องมือทุนจำนวน 400 ล้านดอลลาร์เพื่อชดเชยความช่วยเหลือเพิ่มเติม (supplementary aid) สำหรับ 141 โรงงาน และความช่วยเหลือในการสร้างโรงงานใหม่อีก 15 แห่ง ต่อมาได้มีการประกาศว่าเครื่องมือที่โซเวียตอุปทานให้สำหรับ 156 วิสาหกิจและสำหรับอีก 21 โรงงานเครื่องจักร ได้ถูกชดเชยโดยข้อตกลงอื่นซึ่งมีมูลค่าประมาณ 5,600 ล้านดอลลาร์ หรือราว ๆ 400 ล้านปอนด์ ตามอัตราแลกเปลี่ยนทางการ

3.3.3 ในปี 1955—1956 : ในวันที่ 4 มกราคม 1956 ได้มีการประกาศว่าในการประชุมครั้งที่ 3 ของคณะกรรมการการเงิน—โซเวียต เดือนธันวาคม ได้มีการกำหนดโครงการความร่วมมือทางวิทยาศาสตร์และเทคนิค ภายใต้เงื่อนไขที่ว่าโซเวียตจะอุปทานแบบ (designs) สำหรับโรงงานถลุงโลหะที่มีใช้เหล็ก สำหรับอุตสาหกรรมถ่านหินและการสร้างทางรถไฟ รวมทั้งอุปทานพิมพ์เขียวเครื่องมือสำหรับเตาหลอมเหล็กที่ใช้ลมเป่า และเครื่องจักรประเภทต่าง ๆ จีนจำเป็นต้องส่งผู้เชี่ยวชาญไปยังสหภาพโซเวียตเพื่อศึกษาอุตสาหกรรมถลุงเหล็ก ถ่านหิน น้ำมัน และสิ่งทอ ในขณะที่เดียวกันสหภาพโซเวียตก็ส่งผู้เชี่ยวชาญของตนมายังจีนเพื่อศึกษาการเพาะปลูกพืชผลต่าง ๆ และอื่น ๆ

ในเดือนเมษายนได้ทำข้อตกลงอีก 2 ฉบับ ข้อตกลงฉบับแรก คือ การก่อสร้างโรงงานเพิ่มใหม่อีก 55 โรงงาน ซึ่งประกอบด้วยโรงงานถลุงโลหะ สร้างเครื่องจักร และเคมีภัณฑ์ รวมทั้งโรงงานผลิตเส้นใยสังเคราะห์และพลาสติก เชื้อเพลิงสังเคราะห์และเชื้อเพลิงเหลว สถานีพลังงาน สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์สำหรับอุตสาหกรรมการบินอวกาศ มูลค่ารวมของเครื่องมือที่ให้ งานออกแบบ และความช่วยเหลือด้านเทคนิคประเภทอื่น ๆ ที่โซเวียตให้

สำหรับการสร้างโรงงาน มีจำนวนรวม 2,500 ล้านรูเบิล (ประมาณ 230 ล้านปอนด์) ตามข้อตกลงรัฐบาลจีนจะต้องจ่ายเงินจำนวนนี้โดยผ่านการส่งมอบทางด้านการค้า (trade deliveries) ซึ่งอันนี้อาจเป็นข้ออธิบายความจริงที่ว่า จีนจำต้องทำการค้าโดยมีส่วนเกินทางการค้าอย่างมากกับโซเวียต ปรากฏว่าในความเป็นจริงโรงงานเหล่านี้ไม่ได้ถูกสร้างจนกระทั่งช่วงแผนห้าปีฉบับที่ 2 ซึ่งเริ่มในปี 1958 ส่วน **ข้อตกลงฉบับที่สอง** ก็คือ การจัดการเพื่อความร่วมมือกันในการสร้างทางรถไฟข้ามซินเกียงจากลันโจวในกันสูไปยัง Aktogai ในเตอร์กีสถานของโซเวียต และเพื่อการจัดการบริหารด้านการจราจรตลอดบนเส้นทางสายนี้เมื่อถึงปี 1960 [Hughes and Luard, 1975, p. 81.]

3.3.4 ในปี 1958—1959 : ในเดือนสิงหาคม 1958 ได้มีการลงนามในข้อตกลงฉบับหนึ่งในกรุงมอสโก ภายใต้เงื่อนไขซึ่งสหภาพโซเวียตให้ความช่วยเหลือทางเทคนิคในการก่อสร้างหรือขยายโครงการอุตสาหกรรมอีก 47 โครงการ โครงการเหล่านี้แตกต่างไปจากโครงการช่วงแรกที่ว่า ส่วนใหญ่จีนต้องทำการสำรวจและออกแบบเอง โซเวียตเพียงแต่อุปทานเครื่องมือพื้นฐานให้ สำหรับโครงการอื่น ๆ ผู้เชี่ยวชาญชาวโซเวียตได้ถูกส่งไปเพื่อวางแผนและให้คำแนะนำเช่นเดียวกับภายใต้ข้อตกลงเดิม สดท้ายในวันที่ 7 กุมภาพันธ์ 1959 ได้ประกาศว่ามี การลงนามในข้อตกลงระหว่าง 2 ประเทศ ภายใต้ข้อตกลงนี้สหภาพโซเวียตได้ให้ความช่วยเหลือมูลค่า 5,000 ล้านรูเบิล (ราว ๆ 446 ล้านปอนด์) โครงการนี้ครอบคลุมช่วงเวลา 8 ปี และให้เพื่อการก่อสร้างวิสาหกิจขนาดใหญ่ในด้านการถลุงโลหะ ถ่านหิน น้ำมัน และอื่น ๆ จำนวน 78 วิสาหกิจ [Hughes and Luard, 1975, p. 81.]

สำหรับเงื่อนไขเกี่ยวกับรายรับและการใช้ประโยชน์ของความช่วยเหลือทางเทคนิคและการเงินของโซเวียต ได้ปรากฏในรายงานของคณะกรรมการกิจการด้านการเงินและเศรษฐกิจ ซึ่งได้ผ่านการอนุมัติในการประชุมครั้งที่ 26 ของ State Administrative Council วันที่ 15 กันยายน 1953 รายงานนี้กระทำขึ้นในช่วงเวลาของความช่วยเหลือที่สำคัญงวดแรกของโซเวียต คือข้อตกลงสร้างหรือสร้างใหม่ 141 โรงงานอุตสาหกรรม ความช่วยเหลือดังกล่าวครอบคลุมถึงการเลือกสถานที่และการรวบรวมวัสดุพื้นฐานสำหรับการวางแผน การกำหนดระเบียบการสำหรับการวางแผน การปฏิบัติแผนเอง การอุปทานเครื่องมือ การให้แนวทางในการก่อสร้าง การติดตั้งเครื่องจักรและการทำงานของเครื่องจักร การจัดหาความรู้ทางเทคนิคให้เปล่า ซึ่งดำเนินไปในขณะที่ขบวนการผลิตใหม่ได้กำลังถูกเรียนรู้ ข้อตกลงยังได้รวมถึงการจัดส่งคนงานและบุคลากรด้านวิศวกรรมของจีนเข้าไปยังวิสาหกิจของโซเวียตทุกปี สำหรับการฝึกอบรมงานสนาม รวมทั้งสำหรับความช่วยเหลือที่ผู้เชี่ยวชาญโซเวียตได้ให้แก่วิสาหกิจที่มีอยู่

ที่ปรึกษาและช่างเทคนิคโซเวียตได้แทรกซึมอยู่ในเกือบทุกสาขาอุตสาหกรรมของจีน แต่ในบางสาขาอิทธิพลนี้ปรากฏชัดแจ้ง ตัวอย่างเช่น งานทำการสำรวจแร่ธาตุและการพัฒนาทั่วไปของอุตสาหกรรมการทำเหมือง ปรากฏว่าต้องอาศัยความช่วยเหลือด้านวัตถุและเทคนิคของโซเวียตอย่างมาก โซเวียตเป็นผู้บริโภคสำคัญของโลหะที่มีใช้หลักที่ผลิตในจีน และมีผลประโยชน์ดั้งเดิมในการสำรวจทรัพยากรแร่ธาตุในซินเกียง ที่ปรึกษาชาวโซเวียตมีเป็นจำนวนมากโดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ซึ่งโรงงานจำนวนมากซึ่งกำลังถูกสร้างด้วยความช่วยเหลือของโซเวียตตั้งอยู่ ในวิสาหกิจดังกล่าวจำนวนมากการบัญชีทางด้านเทคนิคเกือบทั้งหมดอยู่ในมือของโซเวียตในขั้นแรก ๆ ของแผน ถึงแม้มีข้อสงสัยเพียงเล็กน้อยว่าจีนได้รับเอาการควบคุมอย่างสมบูรณ์ไปทำต่อทันทีที่พวกเขาสามารถทำเช่นนั้นได้

อิทธิพลของโซเวียตมีมากเช่นกันในสาขาการศึกษาชั้นสูง แผนห้าปีของจีนเรียกร้องให้มีการฝึกอบรมบุคลากรด้านเทคนิค—การจัดการ 650,000—700,000 คน เพื่อสนองความต้องการนี้การจัดองค์การใหม่ของสถาบันการศึกษาระดับสูงของจีนจึงได้เกิดขึ้น เป็นการยอมรับเอาระบบการศึกษาชั้นสูงที่รวมเข้าสู่ส่วนกลางแบบโซเวียตมาใช้ ตัวอย่างเช่น การก่อตั้งมหาวิทยาลัย สถาบันเทคนิคทั่วไปเกี่ยวกับวิศวกรรมการทำเหมือง ธรณีวิทยา การเกษตร การแพทย์ การฝึกอบรมครู เศรษฐศาสตร์และการคลัง ตำราโซเวียตจำนวนมากถูกนำมาใช้ และได้มีการสอนภาษารัสเซียอย่างกว้างขวางในโรงเรียน แม้ว่าเร็ว ๆ นี้ ได้มีการเคลื่อนไหวเพื่อการนำเอาภาษาอังกฤษกลับมาใช้ใหม่ นักศึกษาจีนจำนวนมากได้รับการศึกษาชั้นสูงในสหภาพโซเวียตและประเทศคอมมิวนิสต์อื่น ๆ

ในส่วนหนึ่งจีนได้มีอิสระมากขึ้นในความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับสหภาพโซเวียตตลอด 2—3 ปีที่ผ่านมา ภายหลังจากก่อตั้งรัฐบาล บริษัทร่วมระหว่างจีน—โซเวียต (Joint Sino-Soviet mixed companies) ได้ถูกจัดตั้งขึ้นทันทีในปี 1950 เพื่อแสวงหาประโยชน์โดยเฉพาะในส่วนต่าง ๆ ของเศรษฐกิจจีนซึ่งโซเวียตมีผลประโยชน์แต่ดั้งเดิม วัตถุประสงค์สามารถสันนิษฐานได้ว่า โซเวียตคงจะอุปทานเทคนิคที่เชี่ยวชาญและเครื่องมือ เพื่อช่วยดำเนินงานวิสาหกิจต่าง ๆ และคงจะได้รับมาตรการบางอย่างในการควบคุมวิสาหกิจและการใช้ผลผลิตของโรงงานเป็นการตอบแทน บริษัทจีน—โซเวียต ได้ทำกิจการที่สำคัญเกี่ยวกับการแสวงหาประโยชน์ของทรัพยากรแร่ธาตุและน้ำมันในซินเกียง การดำเนินการขนส่งทางอากาศในซินเกียงและบนเส้นทางอื่น ๆ ไปยังสหภาพโซเวียต รวมทั้งการต่อเรือในไคเรน (ซึ่งเป็นเมืองท่าที่ยังอยู่ภายใต้การควบคุมของโซเวียต) ภายใต้อัตถกมลที่บรรลุในเดือนกรกฎาคม 1954 บริษัทเหล่านี้ทั้งหมดได้กลับไปอยู่ภายใต้การควบคุมของจีนแต่ผู้เดียว [Hughes and Luard, 1975, p. 83.] เช่นเดียวกันโซเวียตได้ค่อย ๆ เลิกสถานะพิเศษของตนในแมนจูเรีย โดยเริ่มจากในปี 1952

โซเวียตได้คืนแมนจูเรียที่แย่งชิงมาให้แก่จีน และได้คืนการเป็นเจ้าของร่วมของโซเวียตในทางรถไฟสายจินตวันออกให้แก่จีนในปี 1953 ได้สละสิทธิของโซเวียตในการใช้พอร์ต อาเธอร์ เป็นฐานทัพเรือ และได้ยอมปล่อย “Joint stocks” ของโซเวียตในวิสาหกิจร่วมที่ขึ้นเคียงให้แก่จีนในปี 1955 [Immanuel C.Y. Hsu, 1970, pp. 758 – 759.]

แม้จีนจะได้อาศัยความช่วยเหลือของโซเวียตอย่างมาก แต่ก็มีสัญญาณมากมายที่แสดงให้เห็นว่าผู้นำจีนเองคงจะไม่เสียใจต่อการได้มาซึ่งดัชนีที่มากขึ้นของการเป็นอิสระจากการพึ่งพาอาศัยโซเวียต ทั้งนี้ที่พวกเขาสามารถทำสิ่งนี้โดยปราศจากการกีดขวางต่อแผนการพัฒนาของตน ระหว่าง 1 หรือ 2 ปี ที่ผ่านมามีการประกาศว่านักออกแบบและวิศวกรจีนเองสามารถบรรลุความเป็นอิสระโดยไม่ต้องอาศัยความช่วยเหลือจากภายนอก เช่น มีการกล่าวว่า จีนสามารถออกแบบโรงงานและเครื่องจักรประเภทต่าง ๆ ได้โดยไม่ต้องอาศัยความช่วยเหลือของโซเวียตซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นในตอนแรก ๆ ในปี 1957 ได้มีการประกาศว่าเมื่อสิ้นแผนห้าปีฉบับที่ 2 ในปี 1962 จีนจะสามารถผลิตได้อย่างน้อย 70% ของเครื่องจักรของตนเองเมื่อเทียบกับ 40% ระหว่างช่วงแผนฉบับแรก และได้มีการประกาศถึงชัยชนะเกือบทั้งหมดว่าผู้เชี่ยวชาญชาวโซเวียตที่โรงงานผลิตรถแห่งแรกที่ Changchun ได้เดินทางกลับบ้านแล้ว และว่าการผลิตในอนาคตรวมทั้งการผลิตรถ 6 ที่นั่ง จะถูกออกแบบโดยชาวจีนเองทั้งหมด

ในสุนทรพจน์เกี่ยวกับงบประมาณของ Li Hsien-nien รัฐมนตรีคลัง ในเดือนกรกฎาคม 1957 เขากล่าวว่านับตั้งแต่ก่อตั้งสาธารณรัฐประชาชน ความช่วยเหลือของโซเวียตมีจำนวน 5,294 ล้านหยวน (ประมาณ 750 ล้านปอนด์) ในจำนวนนี้ 2,174 ล้านหยวนถูกใช้ก่อนปี 1952 ที่เหลือ 3,120 ล้านหยวนระหว่างช่วงแผนห้าปีฉบับแรก [M.C. Shanta Murthy, 1981, p. 78.] เงินจำนวนดังกล่าวนี้แม้จะมากแต่ก็ไม่มากพอเมื่อเทียบกับความจำเป็นของจีน เมื่อพิจารณาจากการที่ไม่มีแหล่งความช่วยเหลืออื่น ๆ จากภายนอกที่จะให้แก่จีนขณะนั้น เทียบกับความช่วยเหลือจากภายนอกทั้งหมด 350 ล้านปอนด์ และ 600 ล้านปอนด์ที่อินเดียได้รับในช่วงแผนฉบับที่ 1 และ 2 ของตน ในขณะที่อินเดียมีประชากรเพียง $\frac{3}{4}$ ของจีน และเป็นการเริ่มต้นจากฐานที่ก้าวหน้ากว่า ยิ่งกว่านั้น การไหลเข้าของเงินทุนรัสเซียมายังจีนก็ดูเหมือนจะไม่ได้คงอยู่ในระดับนี้ ในสุนทรพจน์เดียวกันนี้ หลี่เซียนเหนียนได้กล่าวว่า รายรับทั้งหมดในเงินกู้ต่างประเทศในปี 1957 คงจะเพียง 23 ล้านหยวน (ประมาณ 3.5 ล้านปอนด์) และเขาได้อ้างว่าขณะนี้เงินอยู่ในฐานะที่ดีขึ้นในการพึ่งพาการสะสมทุนของตนเอง เพื่อดำเนินการก่อสร้างชาติต่อไป ข้อตกลงปี 1958 และ 1959 เปลี่ยนแปลงฐานะไปบ้าง แต่มันก็จะดีที่ว่าไม่ซ้ำการไหลเข้ามาของเงินทุนจากโซเวียตจะเริ่มลดลง และว่าผู้นำจีนไม่สามารถที่จะคาดหวังความช่วยเหลือในอนาคตในขนาดที่เป็นอยู่

ภายใต้ข้อตกลงปี 1950 การจ่ายเงินกู้ 300 ล้านดอลลาร์สหรัฐแก่ไซเวียต ถูกที่กักเอาไว้ว่าจะเริ่มในปี 1954 ในอัตรา 30 ล้านดอลลาร์ต่อปี และดูเหมือนว่าจะได้เริ่มแล้ว ถึงแม้รัฐบาลไซเวียตตกลงที่จะให้สินเชื่อด้วยเงินไซดอกเบีย 1% ต่อปีก็ตาม แต่เนื่องจากไม่ได้มีการประกาศเกี่ยวกับเงินไซของการจ่ายเงินความช่วยเหลืออื่น ๆ ที่ไซเวียตให้ อันนี้อาจไม่ เป็นผลดีต่อจีน ในปี 1958 จีน ต้องมีส่วนเกินการค้า (trade surplus) จำนวน 100 ล้านดอลลาร์ [Hughes and Luard, 1975, pp. 84 – 85.]

ถึงแม้อัตราดอกเบี้ยที่จีนจ่ายในความเป็นจริงต่ำ แต่ราคาวัตถุดิบของเงินที่ไซเวียตจ่ายซื้อ เชื่อได้ว่ายิ่งน้อยมาก จะอย่างไรก็ตาม จีนซึ่งเพิ่งจะโผล่ออกมาจากการพึ่งพา ตะวันตกในสาขาอุตสาหกรรม ไม่ต้องสงสัย ยังต้องถูกทำให้น่าเบื่อโดยการพึ่งพาไซเวียตอย่าง มาก อย่างไรก็ตาม ไซเวียตก็มีอิทธิพลอย่างมากต่อการพัฒนาแผนห้าปีฉบับแรกของจีน และ ที่จริงก็ต่อทิศทางและวิธีการของการพัฒนาเป็นอุตสาหกรรมของจีนโดยทั่วไป (อย่างไรก็ตาม การพึ่งพาอาศัยไซเวียตและการขาดแคลนเงินทุน ก็ไม่อาจป้องกันรัฐบาลจีนเองจากการเข้าไปทำข้อตกลงในการจัดหาความช่วยเหลือของจีนให้แก่เกาหลีเหนือ มองโกเลีย เวียดนามเหนือ อินโดนีเซีย เยเมน กัมพูชา และเนปาล)

3.4 การยุติความช่วยเหลือของไซเวียต

ความช่วยเหลือของไซเวียตมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของจีนจนกระทั่ง ฤดูร้อน ปี 1960 สหภาพไซเวียตได้หยุดให้ความช่วยเหลือแก่จีน เนื่องด้วยเหตุผลหลายประการ ที่สำคัญคือ [M.C. Shanta Murthy, 1981, pp. 79 – 81.]

1. ได้มีการแตกแยกทางด้านอุดมการณ์แนวความคิดระหว่าง 2 ประเทศ จีนเริ่ม รู้สึกว่าตนอาจจะกลายเป็นอาณานิคมของสหภาพไซเวียต ถ้าจีนยังคงรับความช่วยเหลือของ ไซเวียตต่อไป

2. เงินไซของไซเวียตในแง่ที่ว่าที่ตั้งของกองทหารไซเวียตในภูมิภาคยุทธศาสตร์ ในจีน และการยื่นกรานของไซเวียตที่ว่ากองทัพบก เรือ และอากาศของจีนควรจะอยู่ภายใต้ คำสั่งของไซเวียต ไม่อาจยอมรับได้สำหรับจีน

3. ไซเวียตไม่พร้อมที่จะหนุนหลังจีนในความพยายามของจีนที่จะเอาได้วันกลับคืนมา ซึ่งจีนถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของดินแดนของตน

4. สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปในไซเวียตภายหลังการถึงแก่อสัญกรรมของ สตาลินในปี 1953 ได้นำไปสู่การไม่ช่วยเหลือจีนอีกต่อไป

5. โขเวียดไม่ได้ทำสิ่งใดในการพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อการป้องกันของเงินให้
ทันสมัย

6. ความช่วยเหลือทางการทหารของโขเวียดต่อจีน มีเงื่อนไขจีนจะได้ประโยชน์
ถ้าจีนขัดขวางการก้าวร้าวของสหรัฐอเมริกาในเกาหลีเพื่อที่จะป้องกันผลประโยชน์ของสหภาพ
โซเวียด ถึงแม้ว่าจีนจำต้องแบกภาระทั้งหมดของการจ่ายเงินสำหรับความช่วยเหลือทางการทหาร
ที่จีนได้รับ

7. จีนกล่าวหาว่าสหภาพโซเวียดคิดราคาที่สูงกว่า (สูงกว่าราคาตลาดโลก) สำหรับ
สินค้าออกของตนไปยังจีน สินค้าออกเหล่านี้ประกอบด้วยสินค้าเพื่อการผลิตซึ่งถูกแลกเปลี่ยน
กับข้าวของจีน จีนต้องแบกภาระพิเศษนี้ไว้เนื่องจากไม่มีทางเลือก

8. ความช่วยเหลือของโขเวียดต่อจีนในการก่อตั้งบริษัทร่วมหุ้น เป็นการขัดกัน
กับผลประโยชน์ของชาติจีน โขเวียด ด้วยการลงทุนที่น้อยมากหรือไม่มีการลงทุนพิเศษ ได้
เรียกร้อยส่วนแบ่ง 50% ของบริษัทร่วมหุ้นเหล่านี้ ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ดีเหตุผล โขเวียดได้ถูกบีบ
บังคับให้ต้องขายคืนหุ้นของตนในบริษัทไป

9. โขเวียดได้เข้าควบคุม Port Arthur และ Dairen ภายใต้ข้อตกลงยัลต้า เดือน
กุมภาพันธ์ 1945 สิ่งนี้เป็นการขัดกันกับข้อกำหนดของสนธิสัญญาพันธมิตรและความช่วยเหลือ
ร่วมกัน ซึ่งลงนามกันระหว่าง 2 ประเทศในปี 1950 โขเวียดได้สัญญาที่จะถอนทหารออกจาก
ปอร์ต อาเธอร์ และส่งมอบฐานทัพเรือให้แก่จีนโดยไม่ต้องจ่ายค่าอะไรก็ตามในความเป็น
จริงโขเวียดไม่ได้ทำเช่นนั้น สิ่งนี้ทำให้ผู้นำจีนผิดหวัง

10. เนื่องจากเหตุผลทางยุทธศาสตร์ โขเวียดไม่ได้สละกรรมสิทธิ์ทางรถไฟสายจีน
ตะวันออกอย่างง่าย ๆ ซึ่งถูกสร้างโดยเงินทุนของจีนแต่ด้วยความช่วยเหลือของโขเวียด

เหตุผลเหล่านี้ทำให้ผู้นำจีนตระหนักว่า มันจะไม่ให้ประโยชน์แก่ชาติถ้าจะยังคง
เป็นผู้รับการช่วยเหลือของโขเวียดอีกต่อไป การหยุดชะงักของความช่วยเหลือของโขเวียด
มีอิทธิพลอย่างมากต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของจีน ซึ่งก็มีทั้งผลดีและผลเสีย

ผลดี : ปรากฏหลักฐานจากความจริงที่ว่า

(1) จีนได้เริ่มบรรลุความสำเร็จในการพึ่งพาตนเอง และจัดการกิจการ
ต่าง ๆ ของตนเองได้

(2) จีนได้เริ่มยอมรับนโยบายปิดประเทศ เพื่อมุ่งในการรักษาและการ
จัดการกิจการของตนเอง

(3) แบบจำลองของสตาลิน ซึ่งไม่อาจนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในสถานการณ์ของจีนอีกต่อไปได้ถูกยกเลิก และแบบจำลองของจีนเองที่สามารถแก้ปัญหาของชาติได้ก็ได้รับการสร้างขึ้น

(4) รูปแบบของอุตสาหกรรมตามตัวแบบของจีนซึ่งแทนที่ตัวแบบของโซเวียต ได้ให้ผลประโยชน์อย่างดีและทำให้จีนสามารถสร้างเศรษฐกิจของชาติที่เป็นอิสระได้

ผลเสีย : การสิ้นสุดการช่วยเหลือของโซเวียตก่อให้เกิดผลกระทบ คือ

(1) การก่อสร้างเขื่อน Liuchua และ San Man ซึ่งทำการผลิตกระแสไฟฟ้า 2 ล้านกิโลวัตต์ และให้น้ำชลประทานในพื้นที่ 20 ล้านเอเคอร์ จำต้องถูกยกเลิก

(2) การก่อสร้างโครงการลุ่มแม่น้ำแยงซีได้ถูกยกเลิก

(3) การอุปทานเครื่องมือได้ลดลงอย่างมาก ซึ่งก่อให้เกิดความสูญเสียอย่างใหญ่หลวง ผลก็คือแผนเบื้องต้นของการพัฒนาเศรษฐกิจได้ถูกคว่ำไป

(4) จีนไม่มีทางเลือก แต่ก็ได้ปรับแผนของตนใหม่ในปี 1961 และ 1962 ซึ่งสามารถดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพมาก

(5) โครงสร้างอุตสาหกรรมได้ถูกออกแบบใหม่ด้วยต้นทุนที่สูง เพื่อให้เหมาะกับสภาพของจีน

4. ระยะเวลาห้าปีฉบับแรก (The First Five-Year Plan, 1953 – 1957)

จากสภาพการณ์ทางเศรษฐกิจที่เป็นอยู่ในขณะนั้น อาจกล่าวได้ว่าในช่วงการเริ่มใช้แผนห้าปีฉบับแรกในช่วง 1953–1957 เราสามารถแบ่งช่วงระยะดังกล่าวออกได้เป็น 3 ระยะด้วยกันคือ

(1) ระยะเตรียมการ (Plan Preparation, 1953 – กลางปี 1955)

(2) ระยะดำเนินการอย่างรีบเร่ง (Big Push, กลางปี 1955 – 1956)

(3) ระยะตัดทอนรายจ่าย (Retrenchment, 1957)

4.1 ระยะเตรียมการ

เลนินได้กล่าวว่า “มีรากฐานที่แท้จริงเพียงอย่างเดียวเท่านั้นสำหรับสังคมนิยมสังคมนิยม และสิ่งนั้นก็คืออุตสาหกรรมขนาดใหญ่” ด้วยความสำคัญถึงบทบาทที่สำคัญของการพัฒนาอุตสาหกรรมในการสร้างรัฐสังคมนิยม พรรคคอมมิวนิสต์จีนจึงได้ใช้ความพยายาม

อย่างยิ่งเพื่อบรรลุเป้าหมายนี้ เมื่อถึงปี 1952 ไม่เพียงแต่บรรลุถึงการผลิตด้านการเกษตรและอุตสาหกรรมที่เท่ากับในช่วงสูงสุดก่อนสงครามเท่านั้น แต่ยังผลิตได้มากกว่าปี 1949 ถึง 77.5% เมื่อมาถึงช่วงแผนห้าปีฉบับแรก งานเตรียมแผนได้เริ่มในปี 1951 และในฤดูใบไม้ร่วงปี 1952 คณะกรรมการวางแผนของรัฐ (a State Planning Committee) ได้ถูกตั้งขึ้นภายใต้การอำนวยการของ เกาแก๊ง (Kao Kang) ซึ่งเป็นประธานของเขตการบริหารภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ในความเป็นจริงแผนห้าปีฉบับแรกของจีนได้เริ่มต้นด้วยความไม่มั่นคง ในเดือนมกราคม 1953 ได้มีการประกาศว่าตัวเลขเป้าหมายดั้งเดิมสำหรับงานก่อสร้างที่ได้กำหนดไว้ในปีนั้นภายใต้แผนจำเป็นต้องลดลง 30% (ถึงแม้ไม่มีสิ่งชี้ให้เห็นว่าเป้าหมายที่กำหนดคืออะไร) ในเดือนพฤษภาคมได้มีการลดเป้าหมายการผลิตซึ่งได้ถูกประกาศเป็นครั้งแรกโดยโจวเอินไหล ในเดือนกุมภาพันธ์ลงบ้าง ในช่วง 8 เดือนแรกของปี 1953 เพียง $\frac{1}{2}$ ของเป้าหมายรายปีของการก่อสร้างทุนซึ่งได้บรรจุอยู่ในโครงการลงทุนที่ได้บรรลุ และอุตสาหกรรมรวมทั้งวิสาหกิจเอกชนจำนวนมากล้มเหลวในการบรรลุเป้าหมายการผลิตด้านอุตสาหกรรม ในช่วงครึ่งแรกของปี 1953 ได้มีการวิพากษ์วิจารณ์อย่างรุนแรงถึงความล้มเหลวดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการวางแผนที่ไม่เพียงพอและความสับสนในการบริหารในหนังสือพิมพ์ ในเดือนกันยายนปรากฏว่ายังมีการลดเป้าหมายลงไปอีก

ดังนั้นแม้รัฐบาลได้เริ่มประกาศใช้แผนห้าปีฉบับแรกวันที่ 1 มกราคม 1953 แต่ปรากฏว่าจริง ๆ แล้วจีนไม่สามารถลงมือปฏิบัติตามแผนได้จนกระทั่งกลางปี 1955 เหตุผลของความล้มเหลวเนื่องมาจาก

(1) จีนยังไม่พร้อมที่จะใช้แผนพัฒนาในระยะแรก เป็นต้นว่ายังขาดตัวเลขข้อมูลต่าง ๆ สำหรับใช้ในการวางแผน ดังจะเห็นได้ว่าสำนักงานสถิติแห่งชาติเพิ่งจัดตั้งขึ้นในปลายปี 1952 [Alexander Eckstein, 1978, p. 198.] จนถึงขณะนั้นเจ้าหน้าที่ของมณฑลและท้องถิ่นเป็นผู้จัดเก็บรวบรวมสถิติ แต่ก็ไม่มีระบบการจำกัดความและวิธีการจัดเก็บและรวบรวมที่เป็นมาตรฐานอย่างกว้างขวางทั่วประเทศ ด้วยเหตุนี้จึงเป็นการยากที่จะวางแผนจนกว่าได้มีการพัฒนาฐานข้อมูลที่มีเหตุผลพอ ฉะนั้น จากการขาดความซ้ำซ้อน การขาดความรู้ทางสถิติ เทคนิคการวางแผนและเครื่องมือต่าง ๆ จึงทำให้เกิดความล่าช้าและต้องแก้ไขปรับปรุงอยู่เสมอ

(2) เกี่ยวกับระบบบัญชีของธุรกิจ ในปี 1953 อุตสาหกรรมของจีนส่วนใหญ่ เช่นเดียวกับสาขาอื่น ๆ อยู่ในมือของเอกชน วิสาหกิจของเอกชนและของรัฐจำนวนมากไม่เคยมีการทำบัญชี แต่สิ่งที่จะต้องมาก่อนการวางแผนเศรษฐกิจก็คือการวางแผน ณ ระดับวิสาหกิจและการบังคับใช้แผน ณ ระดับนั้น ด้วยเหตุนี้การทำบัญชีต่าง ๆ ที่เป็นมาตรฐานเปรียบเทียบได้เชื่อถือ

ได้ จึงเป็นสิ่งจำเป็น และในขณะนั้นจีนก็ยังขาดสิ่งนี้อยู่

(3) สิ่งที่ต้องพิจารณาก่อนแผนพัฒนาอุตสาหกรรมระยะยาวจะถูกนำมาใช้ คือ ความช่วยเหลือของสหภาพโซเวียต การเจรจาขอความช่วยเหลือจากสหภาพโซเวียตเกี่ยวกับการส่งมอบโรงงานอุตสาหกรรม เพิ่งสำเร็จลงในฤดูร้อนปี 1953 ซึ่งทำให้เกิดความล่าช้าในการนำเอาโครงการห้าปีมาใช้

ด้วยเหตุผลดังกล่าวระหว่างเดือนมกราคม 1953—กลางปี 1955 เศรษฐกิจจีนจึงดำเนินการบนฐานของแผนระยะสั้นและเพื่อวัตถุประสงค์โดยเฉพาะ (ad hoc and short-range plan) และเป็นการยุติธรรมที่จะกล่าวว่าช่วงนี้เป็นช่วงเตรียมการ และเศรษฐกิจยังไม่พร้อมสำหรับการวางแผนของชาติที่กว้างขวางและละเอียด

เนื่องจากยังไม่มีประสบการณ์เกี่ยวกับการวางแผนพัฒนามาก่อน การจัดทำแผนฉบับแรกจึงอาศัยความช่วยเหลือแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญโซเวียต ดังนั้นแผนห้าปีฉบับแรกจึงถอดแบบโซเวียตเกือบทั้งหมด โดยให้ความสำคัญเป็นอันดับแรกแก่อุตสาหกรรมหนักโดยเฉพาะอุตสาหกรรมผลิตสินค้าทุน ด้วยเหตุนี้ความขัดแย้งระหว่างการพัฒนาการเกษตรและอุตสาหกรรม และต่อมาถือว่าการเกษตรมีความสำคัญเป็นรองนั้น จึงเห็นได้ชัดในเป้าหมายของแผนห้าปีฉบับแรก ซึ่งประกาศในปี 1955 คือมีการเพิ่มผลผลิตเหล็กกล้า 3 เท่า พลังงานและซีเมนต์ 2 เท่า เครื่องจักรกว่า 3 เท่า แต่สินค้าฝ่ายเพิ่มไม่ถึง $\frac{1}{2}$ และธัญพืชที่เป็นอาหารเพิ่มไม่ถึง $\frac{1}{5}$ อีกนัยหนึ่งก็คือ อุตสาหกรรมจะเจริญได้ต่อเมื่อชวานาลดการบริโภคลงเท่านั้น การจัดตั้งระบบการรวมนาทำให้ชวานาถูกมัดมือชก คือผลผลิตของชวานาอาจถูกดึงไปทางอ้อม โดยการควบคุมราคาในทางที่อำนวยประโยชน์ต่ออุตสาหกรรม และรัฐบาลอาจเอาผลผลิตของชวานาไปโดยการเรียกเก็บตรง ๆ หรือด้วยการเก็บภาษี การพัฒนาการเกษตรของจีนคือ จีนต้องเน้นโครงการที่ใช้เงินทุนน้อยและใช้แรงงานมาก ทั้งนี้เพราะเงินทุนของจีนจะทุ่มลงไปสู่อุตสาหกรรมหนักเป็นสำคัญ ซึ่งได้รับทุนเป็น 7 หรือ 8 เท่าของการลงทุนในอุตสาหกรรมเบาหรืออุตสาหกรรมผลิตสินค้าบริโภค [แฟร์แบงด์ และคณะ, 2521, หน้า 1111]

วัตถุประสงค์ของแผน : โดยสาระสำคัญ แผนกำหนดให้การผลิตอุตสาหกรรมเพิ่มเป็น 2 เท่า โดยมีอัตราการเพิ่มขึ้นรายปี 14% ในจำนวนการลงทุนทั้งหมด 42 พันล้านหยวน ที่จัดสรรให้แก่แผนห้าปีฉบับแรก ปรากฏว่า 58.2% ลงทุนในการก่อสร้างอุตสาหกรรม 19.2% สำหรับการขนส่งไปรษณีย์และโทรคมนาคม 7.6% สำหรับการเกษตร ป่าไม้ และการพิทักษ์รักษาทางน้ำ และ 7.2% สำหรับวัฒนธรรม การศึกษา และสาธารณสุข แต่ละปีการเกษตรต้องอุทิศให้แก่กองทุนสะสม 22% ของการผลิต นับเป็นภาระหนัก 88% ของการใช้จ่ายถูกจัด

สรรให้แก่อุตสาหกรรมหนักที่ผลิตสินค้าทุน [Jean Chesneaux, 1979, p. 58. และ Immanuel C.Y. Hsu, 1970, p. 750.] ดังนั้นในแผนฉบับแรกโดยเฉพาะในด้านอุตสาหกรรม เป้าหมายของจีนก็คือ

(1) การมีอุตสาหกรรมสมบูรณ์แบบ ซึ่งทำให้เงินสามารถพึ่งตนเองได้อย่างเช่นสหภาพโซเวียต รวมทั้งเป็นการวางรากฐานไปสู่ความสามารถในการผลิตอาวุธยุทธภัณฑ์ ในกรณีจำเป็นต้องมีอุตสาหกรรมพื้นฐานบางอย่างของจีนเอง อาทิ อุตสาหกรรมเหล็กและเหล็กกล้า เครื่องจักรกลหนัก ฯลฯ ซึ่งจะต้องมีการลงทุนในอัตราที่สูงมาก คือราว ๆ 20% ของรายได้ประชาชาติ จีนต้องการความช่วยเหลือของโซเวียตเพื่อให้บรรลุเป้าหมายนี้ แต่สหภาพโซเวียตกลับไม่มีความตั้งใจเช่นนั้น นั่นก็คือสหภาพโซเวียตต้องการให้ความช่วยเหลือในลักษณะที่เงินจะต้องพึ่งพาอาศัยโซเวียตต่อไป

(2) การกระจายแหล่งที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรมตลอดทั่วทั้งประเทศ โดยยึดหลักความมั่นคงปลอดภัย การอยู่ใกล้แหล่งเชื้อเพลิงและวัตถุดิบ ใกล้ตลาด และการช่วยลดความเหลื่อมล้ำของการจ้างงานและรายได้ในระหว่างแต่ละภูมิภาค อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติปรากฏว่าเป้าหมายนี้มีความขัดแย้งในตัวเอง เนื่องจากแหล่งผลิตไม่ได้กระจายอยู่ทั่วประเทศเสมอไป ส่วนใหญ่จะอยู่แถบฝั่งมหาสมุทรซึ่งมีประชากรหนาแน่นกว่า ปี 1952 ปรากฏว่า $\frac{3}{4}$ ของศักยภาพทางอุตสาหกรรมยังคงกระจุกอยู่แถบชายฝั่งทะเลด้วยเหตุผลทางประวัติศาสตร์ ในโครงการใหญ่ 694 โครงการนั้น 472 โครงการอยู่ในเขตด้านใน [Jean Chesneaux, 1979, p. 58.] ฉะนั้นนโยบายกระจายแหล่งผลิตทางอุตสาหกรรมจึงบรรลุผลเพียงบางส่วน ระหว่างปี 1957—1973 ปรากฏว่า 55% ของการลงทุนทางอุตสาหกรรมอยู่ในเขตพื้นที่ด้านใน อีก 45% อยู่ตามเขตพื้นที่รอบนอก ดินฝั่งมหาสมุทร [Alexander Eckstein, 1978, p. 123.]

ผลของแผนในช่วง 2 ปีแรก : ไม่บรรลุผล ปัจจัยสำคัญของความล้มเหลวประกอบด้วย (1) **ปัจจัยภายใน** สาเหตุสำคัญคือ ตลอดปี 1953 ได้เกิดความหายนะอย่างใหญ่หลวงเนื่องจากดินฟ้าอากาศไม่อำนวยคือเกิดภาวะน้ำท่วม ได้ส่งผลกระทบต่อการผลิตการเกษตร ความยุ่งยากอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นได้แก่ ความต้องการแรงงานที่แข่งขันกัน โดยเฉพาะสำหรับพวกช่างฝีมือและผู้จัดการ รวมทั้งพวกวิศวกรที่จำเป็นสำหรับการก่อสร้าง แต่ความยุ่งยากที่สำคัญดูเหมือนจะเป็นการวางแผนที่ไม่มีประสิทธิภาพและทะเยอทะยานเกินไปโดยวิสาหกิจเอกชน งานก่อสร้างที่กระตือรือร้นเกินไป เป็นผลทำให้เกิดการสูญเสียกองเงินลงทุน (Investment funds) และอุปสรรคคอขวดในอุปทานของวัสดุ โรงงานและเหมืองแร่จำนวนมากถูกตำหนิในเรื่องการจัดการอุตสาหกรรมที่ยุ่งเหยิง และ (2) **ปัจจัยภายนอก** ที่สำคัญซึ่งมีผลต่อการบรรลุผลตามแผนก็คือความล่าช้าในการบรรลุข้อตกลงขั้นสุดท้ายเกี่ยวกับความช่วยเหลือของโซเวียต

ข้อตกลงด้านการค้าสำหรับแต่ละปีไม่ได้ถูกจัดการจนกระทั่งเดือนมีนาคม 1953 และได้ใช้เวลา มาจนกระทั่งเดือนกันยายน 1953 จึงได้ดำเนินการจัดการเกี่ยวกับความช่วยเหลือดังกล่าว ผล จากปัจจัยทั้ง 2 ประการนี้ได้ทำให้เกิดการคาดคิดมากมาย และเป้าหมายการผลิตสำหรับบางสาขา อุตสาหกรรมไม่อาจบรรลุผล ถึงแม้ว่าต่อมาได้มีการอ้างว่าแผนสำหรับปี 1953 ได้ผลเกินแผน และมูลค่าของการผลิตอุตสาหกรรมสูงกว่าปี 1952 ถึง 13% [Hughes and Luard, 1975, p. 49.] ปรากฏชัดว่าความยุ่งยากที่ร้ายแรงได้ประสบอยู่ตลอดปี และพวกเจ้าหน้าที่ก็ไม่พอใจกับแนวทาง ที่แผนกำลังก้าวหน้าไป และเห็นว่าแผนการผลิตจำนวนมากยังคงไม่แน่นอน ไม่มีการประสาน งานหรือแก้ไขบ่อยเกินไป รวมทั้งไม่มีการประสานงานกันอย่างเพียงพอระหว่างแผนกและ วิชาหรือกิจการที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ยังไม่มีการควบคุมทุนและค่าเสื่อมที่เพียงพอ

ดังนั้นเมื่อเริ่มปี 1954 อุตสาหกรรมเงินถูกเรียกร้องให้ต้องแก้ไขข้อบกพร่องที่เกิดขึ้น ความล้มเหลวที่เจ้าหน้าที่พยายามแก้ไขก็คือ แนวโน้มของอุตสาหกรรมและวิชาหรือกิจการ ที่ กระจุกลงงานและทรัพยากรของตนในการพัฒนาใหม่ ๆ การก่อสร้างโรงงานใหม่ ๆ และ หน่วยการผลิตอื่น ๆ ในขณะที่เดียวกันก็ละเลยความสำคัญของวิชาหรือกิจการที่ตั้งขึ้นเรียบร้อยแล้ว นี่เป็นแง่หนึ่งของแนวโน้มโดยทั่วไปที่มีต่อการขยายตัวที่มากเกินไป ซึ่งเป็นผลกระทบของภาวะ เงินเฟ้อที่เกิดขึ้นพร้อมกับเศรษฐกิจที่มีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว ดังนั้นมาตรการหนึ่งที่รัฐบาล ยอมรับมาใช้เพื่อช่วยทำให้เป้าหมายการผลิตบรรลุผลคือ การรณรงค์เพื่อส่งเสริมการนำเอา นวัตกรรมทางเทคนิคมาใช้ โดยเรียนรู้จากประสบการณ์ที่ก้าวหน้าของสหภาพโซเวียต ในหลาย กรณีสรุปได้ว่า ปี 1954 จัดว่าเป็นปีที่สงบที่สุดภายใต้รัฐบาลใหม่ สงครามเกาหลีได้ยุติลงแล้ว ทำให้ไม่มีความจำเป็นต้องอุทิศทรัพยากรทางเศรษฐกิจของชาติที่หายากจำนวนมากให้แก่การ ป้องกัน ด้วยเหตุนี้สภาพการณ์ทางเศรษฐกิจค่อนข้างน่าพอใจ ถึงแม้ว่าประเทศยังประสบผล จากน้ำท่วมซึ่งได้เกิดขึ้นในปีที่ผ่านมา ดังนั้นการพัฒนาเศรษฐกิจดูเหมือนจะดำเนินไปด้วย ความราบรื่น เมื่อสิ้นปีได้กล่าวอ้างว่าการผลิตอุตสาหกรรมได้เพิ่มสูงกว่าปี 1953 ถึง 17% [Hughes and Luard, 1975, p. 50.]

4.2 ระยะเวลาเร่งดำเนินการ (กลางปี 1955—1956)

กลางปี 1955 จีนจึงสามารถประกาศแผนห้าปีที่ละเอียด และลงมือปฏิบัติตามแผน ได้ ซึ่งสิ้นสุดลงในปี 1957 ฉะนั้นอาจกล่าวได้ว่าแผนห้าปีฉบับแรกมีเวลาปฏิบัติงานจริง ๆ เพียง 2 ปีครึ่งเท่านั้น จึงถือว่าเป็นแผน 2 ปีครึ่ง หรือ a two-and-a-half-Year Plan [Alexander Eckstein, 1978, p. 198.] โดยหลักการแผนห้าปีฉบับแรกนี้เน้นอุตสาหกรรมหนักโดยเฉพาะอุตสาหกรรม ผลิตสินค้าทุน ในขณะที่เดียวกันเน้นโครงการอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ (extranormal project) ตาม

แผนนี้จำเป็นต้องสร้างโครงการอุตสาหกรรม 694 โครงการ ในจำนวนนี้ 156 โครงการถูกสร้างขึ้นด้วยความช่วยเหลือด้านเครื่องมือและช่างเทคนิคจากโซเวียต (จำนวนนี้ได้เพิ่มขึ้นเป็น 211 โครงการในปี 1956) เมื่อสิ้นสุดระยะของแผนผลิตอุตสาหกรรมถูกทักท้วงว่าเป็น 2 เท่า การนำเอานาสหกรณ์มาใช้เป็นผลสำเร็จ และการรวมอุตสาหกรรมและการค้าของเอกชนเข้ากับองค์การของรัฐบรรลุผลสมบูรณ์ ดังนั้นการแปลงรูปเป็นสังคมนิยมอาจกลายเป็นจริง [Immanuel C.Y. Hsu, 1970, p. 750.]

ผลการปฏิบัติแผน : ในปี 1955 ความตั้งใจของรัฐบาลส่วนใหญ่มุ่งไปทางเกษตร ในฤดูร้อนปี 1955 การไหมกำลังอย่างรุนแรงในการรวมนาได้เริ่มขึ้น สิ้นปีขบวนการทำนองเดียวกันได้เกิดขึ้นในการรวมธุรกิจเอกชนเข้ากับองค์การรัฐ—เอกชน อย่างไรก็ตาม รัฐบาลประสบอุปสรรคจากผลของสภาพธรรมชาติที่ไม่เอื้ออำนวยในช่วง 2 ปีที่ผ่านมาซึ่งได้ก่อให้เกิดผลกระทบคือ เป็นการบังคับให้รัฐบาลต้องโยกย้ายแรงงานและทรัพยากรไปทำงานด้านการฟื้นฟูบูรณะ ทำให้ต้องลดการส่งออกผลผลิตการเกษตร เป็นผลให้ต้องลดการนำเข้าเครื่องจักรจากโซเวียต และผลของการที่ผลกำไรจากผลผลิตการเกษตรและอุตสาหกรรมผลิตสินค้าบริโภคลดลง ทำให้เงินทุนที่จำเป็นสำหรับการลงทุนด้านทุนภายในประเทศลดลงด้วย ระดับการสร้างทุนทั้งหมดถึงสิ้นปี 1955 ยังคงต่ำกว่าระดับซึ่งจำเป็นเพื่อความสำเร็จของโครงการตลอดช่วงแผนทั้งหมด ตามหนังสือพิมพ์รายวันประชาชน วันที่ 18 มีนาคม 1956 เพียงกว่า 50% เล็กน้อยของโครงการก่อสร้างทุนที่บรรลุผลจนถึงช่วงนั้น อันนี้ก็หมายความว่า การลงทุนด้านทุนที่มีมูลค่าเกือบ 22,000 ล้านหยวน คงจะถูกดำเนินการภายในปี 1956 และ 1957 หรืออัตราต่อปีสำหรับที่เหลือของแผนคือ 11,000 ล้านหยวน ระหว่างปี 1955 มูลค่าของการลงทุนด้านนี้มีจำนวนประมาณ 8,000 ล้านหยวน ดังนั้นการไหมกำลังอย่างมากในปริมาณของการลงทุนเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อบรรลุเป้าหมายโดยส่วนรวม

ในปี 1956 ได้มีการไหมกำลังอย่างมากในการลงทุนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายงบประมาณปี 1956 ได้แสดงถึงอัตราการขยายตัวซึ่งรัฐบาลตั้งเป้าหมายไว้คือ 14,000 ล้านหยวน จะถูกใช้ไปในการสร้างทุนซึ่งเพิ่มขึ้นจากปีก่อน 62% จำนวนนี้เป็นประมาณ $\frac{1}{3}$ ของทั้งหมดที่กำหนดไว้ในแผนห้าปี การเพิ่มขึ้นในมูลค่ารวมของการผลิตด้านอุตสาหกรรมและการเกษตร 14.1% ได้ถูกวางแผนไว้เมื่อเทียบกับ 6.6% ของปีก่อน [Hughes and Luard, 1975, p. 52.] ผลของแผนห้าปีฉบับแรกในช่วงกลางปี 1955—1956 จึงได้ผลเกินคาดหมายเนื่องจาก (ก) การระดมทุน การเคลื่อนย้ายทรัพยากรการผลิต รวมทั้งแรงงานสามารถดำเนินไปตามแผน และ (ข) การเกษตรเก็บเกี่ยวได้ผลดียิ่งโดยเฉพาะในปี 1955

ฉะนั้นในช่วงกลางปี 1955–1956 เรียกได้ว่าเป็นระยะ Big Push การเร่งรัดนี้ปรากฏหลักฐานแจ้งชัดว่าจาก 60% ของการเพิ่มขึ้นในการลงทุนของรัฐบาลระหว่างปี 1955–1956 จากการลงทุนด้านทุนที่เพิ่มขึ้น บวกกับการระดมแรงงานและวัตถุดิบอย่างขนานใหญ่ ส่งผลให้มีการเพิ่มขึ้นในผลผลิตของอุตสาหกรรมในปี 1956 สูงกว่าปี 1955 ถึง 25% การผลิตอุตสาหกรรมจำนวนมากได้สูงถึงหรือเกือบเท่าเป้าหมายปี 1957 ความสำเร็จเหล่านี้บรรลุผลเฉพาะเนื่องจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่มากเกินไปอย่างร้ายแรง [Hughes and Luard, 1975, p. 54.] แต่อย่างไรก็ตาม ปี 1956 เป็นปีที่ไม่น่าก็คือ การผลิตด้านการเกษตรลดลง ดังนั้นการเพิ่มขึ้นในการลงทุนที่สูงถึง 14,000 ล้านดอลลาร์ (สูงกว่าปีก่อน 60%) การเพิ่มขึ้นในการระดมทรัพยากร และการใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ของสมรรถนะการผลิตของโรงงานที่มีอยู่ บวกกับการลดลงในการผลิตของฟาร์ม ได้ก่อให้เกิดความตึงเครียดคือ ปัญหาการขาดแคลนวัตถุดิบและอุปสรรคคอขวดด้านอุปทาน (Supply bottleneck) รวมทั้งได้เกิดภาวะเงินเฟ้อในปี 1956 อันเนื่องมาจากการมีงบประมาณขาดดุล 1,830 ล้านดอลลาร์ (ประมาณ 260 ล้านดอลลาร์) เงินจำนวนนี้รัฐมนตรีคลังคือหลี่เซียนเหนียน จ่ายให้เป็นค่าใช้จ่ายบรรเทาทุกข์น้ำท่วม ซึ่งทำให้โครงการเงินทุนเต็มจนวน นอกจากนั้นส่วนเกินของงบประมาณปีก่อนซึ่งได้ถือไว้ในฐานะเป็นรายรับในการเตรียมงบประมาณได้ถูกโอนไปยังธนาคารแห่งประเทศไทย เงินเหล่านี้ได้ช่วยเพิ่มอัตราการให้กู้ยืมของธนาคารแก่พวกชาวนา วิสาหกิจงานฝีมือและวิสาหกิจร่วมรัฐ-เอกชน ดังนั้นจำนวนตัวเลขเงินกู้ยืมเหล่านี้จึงมากกว่าที่วางแผนไว้ถึง 2 เท่า นอกจากนี้เงินเฟ้อยังเนื่องมาจากค่าจ้างที่เพิ่มขึ้นอย่างมากในฤดูใบไม้ผลิ ทั้งนี้เป็นผลมาจากจำนวนคนงานได้เพิ่มขึ้นระหว่างปี 2.3 ล้านคน แทนที่จะเป็น 800,000 คนตามแผนที่วางไว้ ผลคือค่าจ้างได้สูงขึ้นเป็น 2,400 ล้านดอลลาร์ใน 1 ปี ทำให้รัฐบาลจำเป็นต้องเพิ่มการออกธนบัตรประมาณ 1,700 ล้านดอลลาร์มากกว่าการเพิ่มขึ้นของสินค้าที่หมุนเวียน เพื่อบรรเทาความกดดันของภาวะเงินเฟ้อ แผนกการค้าถูกบีบให้ต้องปล่อยวัสดุที่สะสมไว้ในสำรองเป็นจำนวน 2,000 ล้านดอลลาร์ จากมูลค่าทั้งหมดที่สะสมไว้จำนวน 20,000–30,000 ล้านดอลลาร์ ด้วยความตึงเครียดดังกล่าวในปี 1957 ซึ่งเป็นปีสุดท้ายของแผนรัฐบาลจึงต้องใช้วิธีการตัดทอนรายจ่าย

4.3 ระยะการตัดทอนรายจ่ายปี 1957

ในปี 1957 รัฐบาลไม่สามารถหลีกเลี่ยงปัญหาของประเทศด้อยพัฒนาทั้งหลาย นั่นคือทำอย่างไรจึงจะรักษาเยียวยาอัตราการพัฒนาอย่างรวดเร็วสำหรับอุตสาหกรรมหนัก ในขณะที่เดียวกันก็ต้องจัดหาอุปทานที่เพียงพอของสินค้าอุปโภคบริโภคเพื่อบรรเทาภาวะเงินเฟ้อซึ่งเกิดขึ้นจากขบวนการนี้ ต้นปี 1957 รัฐบาลซึ่งได้บรรลุเป้าหมายของแผนห้าปีฉบับแรกเรียบ

ร้อยแล้ว ก็ได้เริ่มทำให้การก้าวไปข้างหน้า ได้มีการยอมรับอย่างเป็นทางการว่าการผลิตในปี 1957 คงจะสูงกว่าของปี 1956 เพียงเล็กน้อย ดังนั้นในการแก้ปัญหาเพื่อลดความตึงเครียดและบรรเทาอุปสรรคของตลาดด้านอุปทาน รัฐบาลได้ดำเนินการปรับมาตรการบางอย่างตามความเหมาะสม อันได้แก่

(1) การตัดทอนรายจ่าย คือโครงการลงทุนของรัฐได้ถูกตัดลงบ้าง รวมทั้งอัตราการระดมทรัพยากรได้ลดลงโดยทั่วไป การผลิตสินค้าบริโภคในระหว่างปีต่อมาต้องเพิ่มขึ้นอย่างมากเพื่อดูดซับอำนาจซื้อส่วนเกินที่เกิดจากอัตราค่าจ้างใหม่ ด้วยเหตุผลเดียวกันพวกคนงานและชาวนาจำเป็นต้องซื้อพันธบัตรออมทรัพย์ของรัฐบาลในสัดส่วนที่มากขึ้น วิสาหกิจอุตสาหกรรมถูกเรียกร้องให้ปลดคนงานส่วนเกินที่ได้รับเข้าทำงานในช่วงปีที่ผ่านมามากเกินไป ได้มีการประกาศลดงานก่อสร้างลงอย่างมาก เงินกู้ที่จะให้แก่พวกชาวนาถูกลดลง และได้มีการตัดทอนรายจ่ายในด้านการทหารด้วย งบประมาณปี 1957 สะท้อนให้เห็นถึงการลดลงอย่างมากของอัตราการขยายตัว ได้มีการลดการใช้จ่ายลง 4% และเพิ่มรายรับขึ้น 2% การลงทุนในการก่อสร้างต้องลดลง 11,100 ล้านดอลลาร์ ซึ่งน้อยกว่าปี 1956 ถึง 20% แต่ก็มากกว่าที่วางแผนไว้เดิมสำหรับปี 1957 ในแผนห้าปี 1,400 ล้านดอลลาร์ มูลค่าของผลผลิตอุตสาหกรรมจะเพิ่มขึ้นกว่าปี 1956 เพียง 4.5% และของการผลิตการเกษตร 4.9% [Hughes and Luard, 1975, p. 56.] นอกจากนี้อีกรูปแบบหนึ่งของการตัดทอนรายจ่ายคือ การตัดจำนวนคณะผู้ทำงานฝ่ายบริหารจำนวนมากทั้งในหน่วยงานของรัฐบาลและในวิสาหกิจอุตสาหกรรม ขบวนการนี้ได้เกี่ยวพันกับนโยบาย “ปรับปรุงทัศนคติ” ที่เสนอโดยประธานเหมาในเดือนกุมภาพันธ์ 1957 โดยการให้เจ้าหน้าที่ปฏิบัติการ คนงานของพรรค นักศึกษา และปัญญาชนออกไปทำงานร่วมกับชาวนาในชนบท อาจกล่าวได้ว่าพวกเจ้าหน้าที่ปฏิบัติการที่ออกจากเซียงไฮ้โดยเฉพาะมีจำนวนถึง 140,000 คน

(2) การลดความเข้มงวดในสาขาการเกษตรให้น้อยลง รวมทั้งการสร้างแรงจูงใจให้กับชาวนาเพื่อเพิ่มผลผลิต โดยวิธีการเช่น

- เพิ่มขนาดของที่แปลงเล็กส่วนตัว
- ชะลอการรวมนา

(3) การกระจายอำนาจเพื่อให้ท้องถิ่นมีอิสระมากขึ้นในการจัดการด้านการคลัง การเงิน และการบริหาร ซึ่งกฤษฎีกากระจายอำนาจนี้ได้ถูกประกาศเมื่อสิ้นปี 1957 [Alexander Eckstein, 1978, p. 199.]

ผลที่เกิดขึ้นก็คือ ทุกสาขาได้ขยายตัวต่อไปแต่ก็ก้าวหน้าช้าลง คำประกาศเมื่อสิ้นปี 1957 ได้อ้างว่าแผนห้าปีฉบับแรกได้บรรลุผลเกินเป้าหมายที่กำหนดถึง 17% และแผนสำหรับ

การลงทุนถึง 13% เมื่อเทียบกับราคาคงที่ปี 1952 การผลิตเหล็กกล้าได้ถึง 5.2 ล้านตัน เหล็ก 5.8 ล้านตัน กระแสไฟฟ้า 19,030 ล้านกิโลวัตต์-ชม. ซึ่งแต่ละรายการแสดงถึงการเพิ่มขึ้นกว่าโควตาตามเป้าหมายถึง 25% การผลิตถ่านหินได้ 122 ล้านตันสูงกว่าเป้าหมาย 8% ในขณะที่ผลผลิตอาหาร—ธัญพืชสูงกว่าโควตาที่กำหนด 11.6% [Immanuel C.Y. Hsu, 1970, p. 750.]

สรุป

สรุปได้ว่าในช่วงของแผนฉบับแรก อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น 14% ต่อปี ผลผลิตอุตสาหกรรมได้เพิ่มขึ้น 2 เท่าหรือเกือบ 2 เท่าในช่วง 5 ปี ถ้าไม่นับปี 1953 เมื่ออัตราการเจริญเติบโตเป็น 25% แล้ว จากปี 1954—1957 การเพิ่มขึ้นคือ 12% ต่อปี [Jan Deleyne, 1973, p. 21.] ความสำเร็จใหม่ ๆ ในสาขาอุตสาหกรรมส่วนหนึ่งได้ถูกประกาศ การผลิตครบทุก “liberation” ได้เริ่มที่โรงงานรถยนต์ที่ 1 ที่ Chang-chun ในฤดูใบไม้ร่วงปี 1956 การผลิตเครื่องบินพลเรือนเบาคือ AN-2 ซึ่งถูกใช้เพื่อโปรยพืชผล การสำรวจ และการถ่ายภาพได้เริ่มขึ้นในเดือนธันวาคม 1957 เรือบรรทุกน้ำมันที่จีนสร้างระวาง 4,500 ตันได้ถูกเริ่มโครงการในปีเดียวกัน ระหว่างปี 1957 ได้มีการประกาศว่าจีนสามารถออกแบบกลุ่มโรงงานเหล็กและเหล็กกล้าขนาดใหญ่ที่ทำการผลิตได้ 1.5 ล้านตันต่อปี สถานีไฟฟ้าพลังน้ำที่มีกำลังผลิต 1 ล้านตัน อยู่ต่อเรือสำหรับสร้างกองเรือเดินทะเล โรงงานผลิตเครื่องกังหันหม้อไอน้ำ และโรงงานผลิตเครื่องจักรดีเซล การผลิตหม้อแปลง 40,000 kva เครื่องกำเนิดไฟฟ้าพลังน้ำ 72,000 กิโลวัตต์ เครื่องมือกำเนิดไฟฟ้าพลังความร้อน 25,000 กิโลวัตต์ เหล็กกล้าหล่อที่ทนความร้อน และผลผลิตอื่น ๆ [Hughes and Luard, 1975, p. 57.] รวมทั้งในปี 1957 จีนได้ทำการผลิตเครื่องไฟฟ้า เครื่องมือทำเหมืองและเครื่องมือรถไฟ โลหะผสมพิเศษ ผลิตภัณฑ์ยา นาฬิกาและปากกาเป็นครั้งแรก นอกจากนี้การขยายทางรถไฟ (มีการวางทางรถไฟสายใหม่เกือบ 5,000 กิโลเมตร) และทางหลวง (สร้างใหม่ยาว 14,000 กิโลเมตร) ได้ช่วยให้การไหลเวียนของผลผลิตการเกษตรและอุตสาหกรรมกว้างขึ้นอย่างมาก ดังนั้นมณฑล เช่น เสฉวนและฟูเจี้ยนได้ถูกเปิดกว้างขึ้น จีนได้กำลังอยู่ในกระบวนการของการเปลี่ยนจากการมีตลาดภายในภูมิภาค (regional markets) มาเป็นตลาดระดับชาติที่เป็นหนึ่งเดียว (a unified national markets)

ความก้าวหน้าของการเกษตรช้ามาก งบประมาณไม่ได้เป็นบวกอย่างแท้จริง ยกเว้นในวงขอบของโครงการการเกษตรขนาดใหญ่ที่ดำเนินการด้วยเครื่องมือและผู้เชี่ยวชาญที่นำเข้ามาจากยุโรปตะวันออก : โครงการเหล่านี้รวมถึงนารัฐและสถานีรถแทรกเตอร์ เชื้อนใหญ่และระบบคลองและแนวของป่าไม้ที่เป็นแนวป้องกัน โครงการหลายวัตถุประสงค์ของแม่น้ำเหลือง ตัวอย่างเช่น เชื้อน คลอง และสถานีไฟฟ้า เป็นสัญลักษณ์ของการทำก่อนด้วยงานขนาดใหญ่

เช่นที่ทำอยู่ในไซบีเรีย ในรูปแบบปี 1955 ของโครงการแม่น้ำเหลือง ต่อมาได้ถูกยกเลิกไปอย่างง่าย ๆ [Jean Chesneaux, 1979, p. 59.]

ฉะนั้นในช่วง 5 ปีนี้แสดงถึงการพัฒนาอุตสาหกรรมอย่างรวดเร็ว พร้อมกับความก้าวหน้าทางด้านเกษตรที่ค่อนข้างช้า ในขณะที่เดียวกันประชากรได้เพิ่มขึ้นอย่างมากในอัตราก้าวหน้าเมื่อเทียบกับช่วงทศวรรษที่ผ่านมา การเพิ่มของประชากรและการพัฒนาอุตสาหกรรมอย่างรวดเร็วได้นำไปสู่การไหลออกไปจากชนบท และขบวนการของการขยายตัวของเมืองอย่างรวดเร็ว แผนห้าปีฉบับแรกได้สิ้นสุดลงในปี 1957 พร้อมกับสามารถทำให้เป็นสังคมนิยมได้เกือบทั่วทั้งในภาคการเกษตร อุตสาหกรรม การค้าและอื่น ๆ อย่างไรก็ตาม แม้แผนจะบรรลุความสำเร็จแต่ความสำเร็จในแผนไม่แน่นอนอย่างชัดเจน **ประการแรก** คือการเพิ่มขึ้นของการผลิตการเกษตรแม้มากกว่าเป้าหมายแต่ก็ยังต่ำกว่าสิ่งที่ควรจะเป็น เพื่อให้ก้าวไปพร้อมกับการเพิ่มขึ้นในการผลิตด้านอุตสาหกรรม นอกจากนี้การคงไว้ซึ่งมาตรฐานการครองชีพของประชากรจีนที่กำลังเพิ่มขึ้นคงจะทำได้ยาก ถ้ายอมปล่อยให้จัดหาส่วนเกินสำหรับการส่งออกตามปริมาณที่ต้องการ **ประการที่ 2** ภายในสาขาอุตสาหกรรมเองในขณะที่บางรายการ เช่น เหล็ก เหล็กกล้า และกระแสไฟฟ้า พัฒนาได้เร็วกว่าโครงการที่วางไว้ แต่ในบางรายการ เช่น น้ำมัน พบว่ายากที่จะเข้าใกล้ระดับการผลิตที่หวังไว้ นอกจากนี้ผู้นำจีนพบว่าอัตราการพัฒนาอย่างรวดเร็วมากดังเช่นที่เป็นอยู่ในปี 1956 ได้ก่อให้เกิดความกดดันด้านเงินเฟ้อซึ่งพวกเขาไม่อยู่ในฐานะที่จะเผชิญได้ ยกเว้นโดยการลดอัตราการพัฒนาและการเพิ่มสัดส่วนของทรัพยากรที่อุทิศให้แก่การผลิตสินค้าอุปโภคบริโภค พวกเขาตระหนักว่าการให้ความสำคัญมากเกินไปต่อการพัฒนาวิสาหกิจขนาดใหญ่ ทำให้ต้องใช้เงินทุนจำนวนมากแต่ประหยัดแรงงานซึ่งมีอยู่จำนวนมหาศาล ในขณะที่เดียวกันไม่ได้ให้ความสนใจพอที่จะสร้างโรงงานที่มีขนาดเล็กกว่าและทันสมัยน้อยกว่า สิ่งเหล่านี้เป็นบทเรียนสำคัญซึ่งนักวางแผนจีนต้องคำนึงถึงเมื่อพวกเขาได้เริ่มกำหนดแผนสำหรับพัฒนาเศรษฐกิจต่อไปของจีน